

SPIS TREŚCI

Przedmowa — napisał Henryk Barycz	V
Od tłumaczki — napisała Mirosława Chamcówna	XVIII

KOMISJA EDUKACJI NARODOWEJ W POLSCE (1773—1794)

KSIĘGA I (II). ORGANIZACJA EDUKACJI NARODOWEJ	3
Rozdział I. Ustanowienie Komisji Edukacji Narodowej	3
1. Ratyfikacja rozbioru	3
Poplecznicy zaborców: biskup Massalski, szermierz fizjokratyzmu	3
Słudzy zaborców: Sułkowski	6
Pierwsze debaty sejmu i delegacji	7
2. Obalenie Towarzystwa Jezusowego, ustanowienie Komisji Edukacji Narodowej	9
Problem edukacji narodowej. Śmierć ks. Konarskiego	9
Ogłoszenie brewe <i>Dominus ac Redemptor</i>	10
Projekty organizacji oświecenia publicznego i perspektywy finansowe	11
Ustawa z 14 X 1773 r. Pierwsi członkowie Komisji Edukacji Narodowej	14
Komisje administracyjne (14 III 1774 r.) — ich nadużycia	16
Rozdział II. Prezydentura Massalskiego	21
1. Projekty i programy	21
Audjencja u króla. Apel do opinii publicznej	21
Pierwsze memoriały	22
Popławski: <i>O rozporządzeniu i wydосkonaleniu edukacji obywatelskiej projekt</i>	25
Przepisy z czerwca 1774 r.	28
Wielkie zamysły Komisji. Świadcstwo Duponta	30
2. Szkoły publiczne	32
Szkoły protestanckie	33
Oferta bazylianów	34
Szkoły obrządku łacińskiego	36
Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych	39
3. Szkoły parafialne w diecezji wileńskiej	45
Pozorna gorliwość Massalskiego	45
Kazania ks. Kalińskiego	46
Kazania ks. Karpowicza	48
4. Nowa forma rządu (1773—1776)	50
Koniec sejmu rozbiorowego	50

Sejm skonfederowany r. 1776	53
Prawo korzystne dla Komisji Edukacyjnej (21 X 1776)	54
Rozdział III. Prezydentura Michała Poniatowskiego. Szkoły Główne	56
1. Dzieło naprawy	57
Rządy Rady Nieustającej (1776–1788)	57
Kodeks Zamoyskiego	58
Upadek Massalskiego	62
Uporządkowanie finansów	64
Nowi członkowie Komisji	65
2. Reforma Uniwersytetu Krakowskiego	71
Akademia od połowy wieku	71
Reforma Kołłątajowska	75
Rozwój szkoły krakowskiej	81
3. Reforma Uniwersytetu Wileńskiego	88
Zmiany w starej Akademii	88
Ewolucja Szkoły Głównej wileńskiej	92
Rozdział IV. Prezydentura Michała Poniatowskiego. Nauczyciele	97
1. Nowy stan akademicki — jego ewolucja	97
Ustawy z r. 1783	97
Zasada wspólnego życia	98
Zasada autonomii	102
2. Zakonnicy w szkołach publicznych	105
3. Szkoły parafialne i pseudoparafialne	108
Szkoły parafialne	108
Szkoły pseudoparafialne. Opór środowisk konserwatywnych	111
Cechy charakterystyczne polskiej organizacji szkolnictwa	113
KSIĘGA II (III). NOWE NAUCZANIE	115
Wprowadzenie	115
Duch republikański	115
Rozdział I. Nauki matematyczno-przyrodnicze i humanistyczne	117
1. Nauki matematyczno-przyrodnicze	118
Matematyka i fizyka	118
Nauki przyrodnicze i nauka o rolnictwie. Troska o użyteczność dla kraju	121
Podręczniki systematyczne	127
Higiena, sztuki i rzemiosła	130
Trudności i osiągnięcia	131
2. Nauki humanistyczne	132
Łacina i języki żywe	133
Polsko-łacińska gramatyka Kopczyńskiego	134
Spór o łacinę	136
Triumf języka polskiego	137
Rozdział II. Nauka moralna i religia	139
1. Filozofia i religia	139
Metafizyka i logika	139
Kształcenie religijne i moralność naturalna	142

Podręczniki Popławskiego do moralnej nauki	146
2. Wiara i obyczaje	150
Upadek Kościoła polskiego	150
Masoneria	151
Sprawa Bogucickiego	153
Incydenty w szkołach publicznych	156
Filozofia i racja stanu	158
Rozdział III. Nauki polityczne	159
1. Podręczniki	159
Historia	159
Prawo	163
<i>Zbiór niektórych materii politycznych Popławskiego</i>	164
<i>Nauka prawa Stroynowskiego</i>	166
<i>Prawo polityczne Wincentego Skrzetuskiego</i>	168
Fizjokraci i empirycy	172
2. Oddziaływanie na opinię publiczną	173
Pochodzenie społeczne uczniów; starsze społeczeństwo	173
Różne manifestacje	174
Pamiętka Sobieskiego	174
Kołątajowski projekt wychowania wojskowego (1784 r.)	175
Sprawa Jezierskiego (1785 r.)	177
„Dziennik Handlowy”	178
Wielkie dzieła polityczne	180
<i>O doskonałym prawodawstwie Bogusławskiego (1786 r.)</i>	180
<i>Uwagi Staszica</i>	181
Listy Kołątaja do Małachowskiego	182
Sprawy najpilniejsze	183
Program społeczny	184
Jedność moralna narodu	186
Organizacja władz publicznych	186
Przewodnik dla Sejmu Wielkiego	188
KSIEGA III (IV). ODRODZENIE I UPADEK POLSKI	189
Rozdział I. Reformy Sejmu Wielkiego	190
1. Polityka zagraniczna i walka stronnictw	190
Od rosyjskiego protektoratu do przymierza z Prusami	190
Stutysięczna armia i „wieczysta ofiara”	192
Partia hetmańska i stronnictwo patriotyczne	193
Grupa regalistów	194
Oświecona młodzież	196
2. Publicyści i agitacja wśród społeczeństwa	197
Kuźnica Kołątajowska	197
Rewindykacje miast	199
Profesorowie krakowscy i wileńscy	200
Poglądy Ignacego Potockiego na sprawę chłopską	201
3. Projekt Deputacji Konstytucyjnej i Konstytucja 3 maja	203
Projekt Deputacji Konstytucyjnej	203
Konsultacja sejmików i podwojenie sejmu	206

Niecierpliwość mieszczaństwa	207
Prawo o sejmikach i o miastach	210
Dzień 3 maja	212
Opowiadanie się akademików za konstytucją	215
Wilno	215
Kraków	217
Rozdział II. Wychowanie w odrodzonej Polsce	220
1. Szkoły katolickie	221
Kasa edukacyjna	221
Komisja Edukacyjna	227
Stan akademicki, szkoły główne, szkoły publiczne	230
Komisje cywilno-wojskowe i szkoły parafialne	231
Żądania mieszczan	235
2. Szkoły niekatolickie	237
Zamieszki na Ukrainie	237
Kołłątaj i Potocki jako obrońcy unii	239
Sprawozdanie Deputacji Indagacyjnej	241
Protestanci	242
Prawosławni	246
Szkoły żydowskie	248
Plan dyskusji lat 1788—1792	249
Rozdział III. Koniec dawnej Rzeczypospolitej	250
Sytuacja panująca na wiosnę 1792 r.	250
1. Obrona narodowa	252
Ćwiczenia wojskowe w szkołach	252
Wojna roku 1792	254
2. Targowica i sejm grodzieński	256
Dochodzenia targowiczian	256
Dochodzenia dotyczące organizacji szkół i nauk	258
Dwie komisje powołane przez targowicę	258
3. Insurekcja kościuszkowska	260
Początki insurekcji	260
Kraków, Warszawa, Wilno	261
Rada Najwyższa Narodowa	264
Zakończenie	265
Epilog. Dalsze oddziaływanie Komisji Edukacji Narodowej	267
Polityka germanizacyjna w prowincjach zachodnich	267
„Cud wileński”.	268
Księstwo Warszawskie i Królestwo Polskie. Dzieło Stanisława Potockiego (1807—1820)	272
Święte Przymierze — Nowosilcow	273
Aneksy	277
I. Lista członków Komisji Edukacji Narodowej w latach 1773—1792	277
II. Szkoła Główna Koronna	279
III. Szkoła Główna Wielkiego Księstwa Litewskiego	281

IV. Plan nauczania w szkołach publicznych według Ustaw z r. 1783 (20 godzin tygodniowo w każdej klasie)	283
V. Najważniejsze zmiany w stanie szkół publicznych w l. 1773–1792	285
Bibliografia	286
Indeks nazwisk	306

